

“És el llibre que m’ha agradat més de llegir. De sempre. Primer com a estudiant, després com a professor, i ara com a coordinador de la traducció. Me’n sent molt a prop.” Juli Peretó és professor de bioquímica i biologia molecular de la Universitat de València i quan parla de “l’Stryer” i en va passant les pàgines amb cura, i en destaca algun detall, alguna meravella, alguna fotografia especialment reeixida (“Una arquea i el seu ambient”, mostra per exemple, al capítol 12 –“Lípids i membranes cel·lulars”–, una imatge presa a la boca d’un volcà que sembla fer babarotes a l’espectador, gràcies a les arquees que hi “formen una mena de tapís taronja envoltat per dipòsits grocs de sofre” entre l’ocre de la lava solidificada i el cel blau clapat de vapors), gairebé diríeu que s’emociona. O sense el gairebé. S’entén: ha crescut amb aquest llibre. Des de la primera edició en castellà (traduïda per qui fou professor de la Universitat de Barcelona, Manuel Rosell), acuradament subratllada de quan estudiava a la facultat –i en la qual redescobreix ara anotacions del seu pare: l’emoció es multiplica–, fins a aquest magnífic tom en negre i plata, han passat dècades. L’Stryer n’ha estat intens testimoni. I ha evolucionat amb elles.

La presentació en català de la *Biochemistry* de Lubert Stryer –i Jeremy M. Berg i John L. Tymoczko, d’un temps ençà: les noves incorporacions garanteixen continuïtat per a les edicions que han de venir– ha estat tot un esdeveniment. Pel pes d’aquest text, considerat a tot el món com el llibre de bioquímica per excel·lència (i la bioquímica és, en definició streyneriana –primer paràgraf, primera línia–, “l’estudi de la química dels processos biològics”). I perquè la seva incorporació al corpus científic que ja podem trobar en català dóna prestigi a la llengua. I perquè la traducció s’ha fet –i no pas per casualitat– des de València.

Marcant estil. Als anys 70 del segle XX, els llibres de text eren gruixuts, espessos, amb poques il·lustracions i encara menys amenitat. Per això es pot dir que el professor de Yale Lubert Stryer va revolucionar el panorama

La bioquímica de Stryer ja parla en català

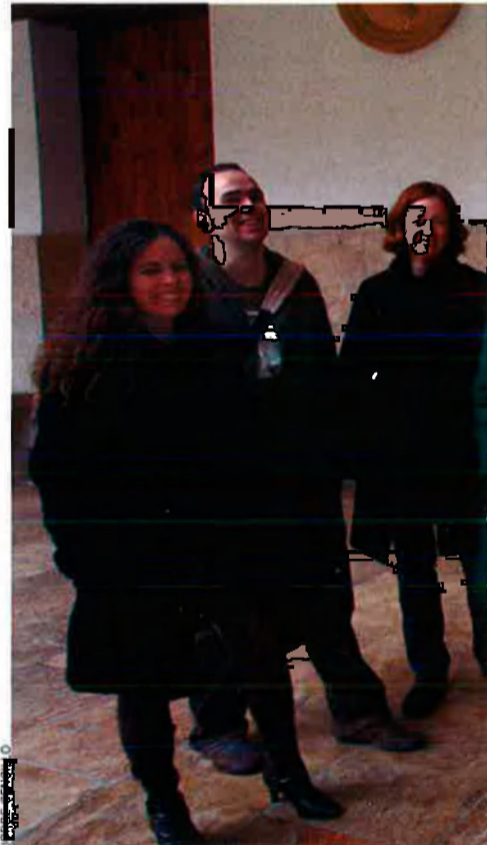
Sota el paraigua del Projecte Scriptorium del IEC, i amb una traducció feta des de València, acaba de veure la llum la versió en català del que s’ha considerat ‘la Bíblia de la bioquímica’: l’Stryer ja es pot trobar a biblioteques i llibreries en una acuradíssima edició.

editorial científic quan, el 1975, va publicar, als EUA, *Biochemistry*. Perquè amb les imatges i les figures en color sabia acostar la matèria als lectors, i perquè va trobar una manera didàctica i rigorosa de transmetre els continguts sense arideses innecessàries. Amb les idees que ja s’expressen a l’enunciat de cada apartat (“La unitat bioquímica és subjacent a la diversitat biològica”

anuncia, per exemple, el primer punt del capítol 1); amb les figures explicatives; el resum final; l’apèndix que complementa el tema; la relació de “termes clau” (la terminologia nova que s’ha introduït al capítol, i la pàgina on s’anomena); les “lectures recomanades”, ordenades temàticament; i els problemes que l’estudiant ha de poder resoldre després de la compren-

Què és el Projecte Scriptorium?

És un grup de treball en el qual es coordinen tres entitats de diverses branques del coneixement (les fundacions Alsina i Bofill, Congrés de Cultura Catalana i Joaquim Torrens Ibern), juntament amb el IEC, per tal de proporcionar llibres de text universitaris en català estudiants i professors i estudiosos en general. El Projecte Scriptorium (<http://scriptorium.iecat.net>) supera així tant la dificultat d’unes traduccions que requereixen un esforç conjunt científic-lingüístic com “la poca rendibilitat que la indústria editorial veu en la publicació de llibres d’aquest tipus, ateses la seva reduïda difusió i la constant i necessària renovació de les obres”. Qualitat i rigor es posen així al servei de la llengua i de la ciència.

sió del capítol, l'estructura d'aquest llibre ha acabat esdevenint, amb el temps i, sobretot, per la solvència i la utilitat contrastades, tot un clàssic.

Per tal que un manual universitari mantingui la vigència durant més de trenta anys, però, ha d'afegir a tot això el plus d'actualització que qualsevol publicació científica necessita. I l'Stryer, òbviament, ho ha fet. D'una banda, compta actualment amb una web (<http://bcs.whfreeman.com/biochem6>) on hi ha material per a estudiants i professors, amb tests i glossaris i la possibilitat de veure les figures del llibre en animacions tridimensionals (a la versió en paper són marcades amb una icona que remet als recursos disponibles a internet; com que a la traducció s'ha mantingut estructura i paginació originals, les referències hi són ben senzilles de trobar). I d'una altra banda, és clar, les successives edicions, tot conservant el característic ADN que singularitza el llibre, han anat incorporant els nous avenços d'un camp en constant desenvolupament. En el moment en

què començava la traducció de la cinquena edició de *Biochemistry*, per exemple, es va tenir notícia que ja s'havia posat en dansa la sisena: la versió en català havia de ser la més actualitzada possible, per la qual cosa, després dels acords editorials corresponents, l'equip de treball coordinat per Juli Peretó va anar tenint accés a les galerades de la novíssima edició a mesura que veien la llum, i per això la *Biochemistry* de l'editorial W. H.

Freeman i la *Bioquímica* en català de la Reverté han pogut sortir amb tan poca diferència de temps.

Però encara n'hi ha més. La vocació capdavantera d'aquest manual es palesa també en el fet d'haver introduït, ja des de la cinquena edició, la perspectiva evolutiva en l'explicació i en l'estudi de la bioquímica: una petita icona que recorda un arbre filogenètic representa ben gràficament, al costat de les explicacions, aquest nou punt de vista que introdueix la idea d'evolució a escala molecular, i completa –o permet, fins i tot– la comprensió de les coses (“en biologia –recorda Peretó– les coses són com són per raons, diguem-ne, històriques, perquè hi ha una història al darrere i no perquè cap llei física diga que han de ser d'una manera i no d'una altra: les solucions poden ser diverses i s'adopten per un seguit de passes evolutives. Per tant, la comprensió última del fenomen ha de ser necessàriament evolutiva”).

A dalt, dues portades: la primera edició castellana i la recentíssima en català. D'esquerra a dreta, l'equip de traducció galrebé complet: Coral Barrachina, Josep Vicent Forment, Eavan Dorsey, Anna Saurí, Marcel·lí del Oïmo, Alma Bracho, Ismael Mingarro, Mercè Pamblanco i Juli Peretó.

Llengua de ciència. “La disponibilitat de llibres de text universitari en català és una fita necessària per a la normalització de la nostra llengua.” Nítidament expressa el Projecte Scriptorium, nascut a l'emparedat de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i de la tenacitat del prestigiós catedràtic de microbiologia de la Universitat de Barcelona i secretari científic del IEC, Ricard Guerrero, el perquè de la seva existència, la finalitat. Scriptorium ja ha fet possible traduccions com ara la *Física* de P. A. Tipler, el *Calculus* de M. Spivak o la *Introducció a la microbiologia* de J. L. Ingraham i C. A. Ingraham. “Gairebé cada disciplina científica disposa d'algun llibre bàsic que és internacional. Solen ser textos de reconeguts especialistes que han tractat amb rigor i un excel·lent domini de la matèria els aspectes necessaris per a la comprensió bàsica dels temes”, expliquen des de Scriptorium. L'Stryer no hi podia faltar.

L'encàrrec de traduir-lo va ser rebut a València amb entusiasme. Juli Peretó va organitzar un equip de científics de la Universitat de València (químics, bioquímics i biòlegs) amb un

De les Normes de Castelló a l'Stryer en català

L'opinió de Juli Peretó

De vegades es critica la traducció al català de manuals universitaris perquè se suposa que els estudiants han de saber anglès. És clar, i no pot ser de cap més manera, que els estudiants universitaris han de fer servir l'anglès amb soltesa i solvència. Ara bé, la realitat és que, a l'hora d'estudiar, el recurs més fàcil i còmode continua essent les traduccions castellanes dels principals llibres de text. Aleshores, per què no s'ofereix als nostres estudiants la possibilitat de l'estudi en la llengua pròpia?

En el cas de la bioquímica hi ha justificacions addicionals. Un bon manual és de gran utilitat per als estudiants de ciències de la vida i de la salut. Tanmateix, no podem oblidar la funció social d'un text d'aquesta mena, com a material d'actualització científica per a professionals de la medicina, la farmàcia, la infermeria o la veterinària o, simplement, per a obrir una finestra als espectaculars avenços de la bioquímica i la biologia molecular als encuriosits per les qüestions de ciència, incloent-hi els comunicadors científics. És clar que és un text especialitzat, però no inaccessible.

Les editorials que tradueixen a l'espanyol manuals universitaris, per definició minoritaris, troben inviable el

negoci de publicar llibres molt costosos en una llengua demogràficament menor, com ho és el català. D'ací ve que iniciatives com el Projecte Scriptorium siguin tan oportunes, pel servei social que aconsegueixen. Tampoc no hem d'oblidar que aquests projectes es poden desenvolupar perquè en llengua catalana hi ha una excel·lent recerca terminològica. Hem tingut dos puntals essencials: l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístic del IEC (dirigida per Josep Maria Mestres) i el Termcat, de llarg historial en la fixació dels neologismes científics en català. Sense aquests assessors i l'existència d'obres cabdals, com el *Diccionari Enciclopèdic de Medicina* (d'Enciclopèdia Catalana), no s'hauria pogut enllestir la traducció d'un llibre com l'Stryer.

i una consideració de València estant. Des que es decidí de traduir l'Stryer, fa uns sis anys, el professor Ricard Guerrero, animador incansable de Scriptorium, em va proposar de fer el treball a València, amb traductors valencians i emprant, per dir-ho a la manera d'Enric Valor, el nostre català. Malgrat l'envergadura de la tasca, vaig acceptar gustós el rept amb el convenciment que aquella decisió contenia un missatge polític extraordinari. Ara la versió catalana

canònica de la *Bioquímica* de Stryer és valenciana, amb tota normalitat.

Fa unes quantes setmanes que es va celebrar el 75è aniversari de les Normes de Castelló. Els que les feren possibles tenien visió de futur, estimaven la llengua i sabien que si no es treballava per la unitat lingüística, el valencià s'extingiria ràpidament. Tots hem d'agrair l'esforç d'aquells –escriptors, lectors, gramàtics, mestres i un llarg etcètera– que compren-gueren que les Normes convertien un dialecte caòtic en part integrant d'una llengua de cultura moderna capaç de totes les expressions, des de la intimitat poètica fins al tecnicisme científic. I això sense comptar que aquesta llengua encara havia de suportar molts anys de persecució.

Els valencians que hi hem participat considerem la nostra traducció de la *Bioquímica* de Stryer al català –matissadament valencià, com els agrada dir a Joan F. Mira o Vicent Alonso de les seues respectives versions de la *Divina Comèdia* i dels *Assaigs* de Montaigne– com un homenatge a la visió i a la generositat d'aquells valencians aplegats a Castelló el 1932 i, sobretot, com una demostració tangible de l'eficàcia de les Normes que pactaren.

Juli Peretó,
Universitat de València i IEC.
S'ignen també l'article: Coral Barrachina, Alma Bracho, Marcel·lí del Olmo, Eavan Dorsey, Josep Vicent Forment, Ismael Mingarro, Helena Mira, Mercè Pamblanco i Anna Saurí.

coneixement lingüístic adequat i van escometre una tasca que defineixen de "llarga, però no difícil": la llengua catalana, recorden, compta amb un important bagatge en el camp de la ciència i de la tècnica. El camí fet fins ara els ha facilitat molt la tasca (el nivell de la llengua catalana pel que fa a desenvolupament terminològic és dels millors, anglès a banda: "Hi ha estructures, hi ha professionals, hi ha recerca i interès perquè la llengua done resposta a totes les demandes", apunta Juli Peretó). La comunicació

constant amb els correctors del IEC i el Termcat ha permès de salvar els possibles esculls terminològics. El resultat de cada traducció es retornava al responsable, ja revisada pel corrector lingüístic i sobre la maqueta. Se'l tornava a mirar el traductor; el curador, Peretó; la col·laboradora en la cura, Mercè Pamblanco; i Laia Campamà, del Servei de Correcció Lingüística del IEC. El producte valia l'esforç.

La transcendència d'aquestes més de mil pàgines de bioquímica és òbvia: en el camp científic (ara els estudiants

catalanoparlants tindran la mateixa oportunitat que ja tenen tots els qui poden gaudir de les traduccions de l'Stryer en japonès, coreà, xinès, polonès, espanyol, croat, italià, francès, alemany o portuguès), però també des d'una perspectiva encara més àmplia: és un fet cultural de transcendència per a tots els parlants. Fins i tot per als que, probablement, mai no tindran a les mans una obra tan bella com aquest Streyner en català.

Núria Cadenes